

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ

2024-25 GÜZ DÖNEMİ ROMA HUKUKU FİNAL SINAVI

14.01.2025

TALİMAT:1. Süre 90 dakikadır. 2. Mevzuat, kitap vs. kullanmak yasaktır. 3. Mürekkepli kalem kullanmaya özen gösteriniz. 4. Gereksiz cevaplara puan verilmez. 5. Cevaplarınızda hukukî kavramlar kullanmaya özen gösteriniz. Sokak ağzı ile verilen cevaplara puan verilmez. 6. Maddi hata dilekçesi süresi içinde Dekanlığa verilir. Maddi hata incelemesi yapılırken sadece not toplamında hata olup olmadığına bakılır. Yeni bir değerlendirme yapılmaz, yapılamaz. Bu maksatla gönderilen e-postalara cevap verilmeyecektir.7. Sadece bir tane çarşaf kâğıt verilecektir.

SORULAR

OLAY I- Pater familias olan Amilius ölmüş, geride eşi Lucretia ile aile evladı statüsündeki kızı Silvia, erkek çocukları Titius ve Casius kalmıştır. Silvia 14, Titius 18, Casius 26 yaşındadır.

S.1- Roma'da hak ehliyetine sahip olabilmek için gerekli olan şartları saydıktan sonra hak ehliyeti bakımından Lucretia, Silvia, Titius ve Casius'un durumlarının ne olduğunu gerekçesiyle birlikte açıklayınız.

CEVAP:

Bugünkü hukukumuzda hak ehliyetine sahip olmak için sağ ve tam doğum yeterlidir. Roma'da ise bu yetmiyordu. Ayrıca; hür olmak, Roma vatandaşı olmak ve baba egemenliği altında bulunmamak da gerekiyordu. Roma'da ailenin başında bir pater familias (aile babası) bulunurdu. Pater familiasın eşi (evlilik manuslu ise), çocukları ve onların altsoyu ile aynı ailede yaşayan köle ve hizmetçiler dahi onun hâkimiyeti altındaydı. Böyle bir ailede sadece pater familiasın hak ehliyeti ve dolayısıyla malvarlığı olurdu.

Aile babasının aile evlatları üzerindeki egemenliği (patria potestas) aile babasının ölümü ile sona ererdi. Bu ölümle hem ölenin eşi hem de erkek çocukları sui iuris olurdu. Manuslu bir evlilik yaparak kocasının hâkimiyeti altına girmemişlerse kız çocuklar da sui iuris olurdu. Yani hak ehliyetini kazanırdı. Fakat kız çocukları hak ehliyetlerini kazansa da pater familias olamazlardı. Çünkü bu hak erkeklere aitti. Erkek çocuklar ise yaşları ne olursa olsun, hâkimiyetleri altında hiç kimse olmasa bile pater familias statüsünü kazanırdı. Böylece aile, erkek çocuk sayısınca yeni aileye bölünmüş olurdu. Pater familiasın ölümü ile birlikte eşi ya da büyük erkek oğlu ailenin başına geçmezdi.

Bu şartları sağlayan herkesin, yaşı ne olursa olsun hak ehliyeti vardı. Fakat kadınların hak ehliyeti ömür boyu kısıtlıydı.

Somut olayda pater familias olan Amilius ölmüştür. Eşi ve çocuklarının vatandaş olmadığına veya köle olduğuna ilişkin bir bilgi bulunmadığından, öte yandan Silvia'nın da bekâr olduğu anlaşıldığından bu şartları sağladığını varsayabiliriz. Bu durumda Amilius'un eşi ve tüm çocukları hak ehliyetini kazanmıştır. Şu kadar ki; kadın olmaları sebebiyle Lucretia ve Silvia'nın hak ehliyeti ömür boyu kısıtlıdır.

AÇIKLAMA:

Bu soruda en çok karşılaşılan hata ve eksikler şunlar:

- 1. Hak ehliyetinin şartları eksik yazılmış. Ayrıca hak ehliyetinin şartları ile fiil ehliyetinin şartları karıştırılmış, fiil ehliyetinin şartları hak ehliyetinin şartları ile birlikte yazılmış (seç-beğen-al).*
- 2. Hak ehliyetini kısıtlayan sebepler ile fiil ehliyetini kısıtlayan sebepler karıştırılmış ve bu yüzden Amilius'un eşi ve çocuklarının ehliyet durumları ile ilgili yanlış sonuçlara ulaşılmış.*
- 3. Pek çok öğrenci Amilius'un ölümü ile birlikte Casius'un aile babası olarak ailenin başına geçeceğini dolayısıyla sadece onun hak ehliyetine sahip olacağını, diğerlerinin Casius'un hâkimiyetine gireceğini ve hak ehliyetine sahip olmayacağını yazmış.*

S.2- Fiil ehliyeti nedir? Fiil ehliyetinin hangi görünümleri vardır? Bugünkü hukukumuzda fiil ehliyetinin şartları nelerdir? Roma Hukukunda hukukî işlem ehliyetini kısıtlayan sebepleri de izah ederek, Lucretia, Silvia, Titius ve Casius'un fiil ehliyeti bakımından durumlarının ne olduğunu gerekçesiyle birlikte açıklayınız.

CEVAP:

Fiil ehliyeti, bir kimsenin kendi fiilleri ile haklar kazanabilme ve borç altına girebilme ehliyetidir.

Fiil ehliyeti hukuki işlem ehliyeti ile haksız fiil ehliyetini kapsayan üst bir kavramdır. Hukuki işlem ehliyeti kişilerin geçerli bir biçimde hukukî işlem yapabilmelerini ifade eder. Diğer bir deyişle yapmış oldukları hukukî işlemler ile haklar kazanabilmesi ve borç altına girebilmeleri demektir. Hukukî işlem ehliyeti; sözleşme ehliyeti, tasarruf ehliyeti ve dava ehliyeti olarak karşımıza çıkar.

Hukukî işlem ehliyetinin iki olumlu bir olumsuz olmak üzere üç şartı bulunmaktadır. Bunlar; ergin (reşit) olmak, ayırt etme gücüne sahip (mümeyyiz/temyiz kudretine sahip) olmak ve kısıtlı olmamaktır.

Haksız fiil ehliyeti ise kişinin hukuka aykırı fiilleriyle üçüncü kişilere verdiği zararlardan sorumlu tutulabilme ehliyetidir. Bunun tek şartı ayırt etme gücüne sahip olmaktır.

Roma Hukukunda fiil ehliyetini kısıtlayan sebepler; yaş küçüklüğü, israf, akıl hastalığı ve kadın olmaktır.

1) Yaş küçüklüğü

Roma'da 25 yaşının altındakilerin tam fiil ehliyeti yoktu. 0-7 ile 7-24 yaş arasındaki kişilerin sınırlı fiil ehliyetleri vardı. 7-14 yaş arasındakiler bazı işlemleri kendi başlarına yapabilirken bazı işlemleri yapabilmeleri için kendilerine atanan vasinin iştiraki gerekiyordu. Anlayış kabiliyetleri gelişmişse bu gruptakiler haksız fiillerinden de sorumlu oluyordu.

2) İsrâf

Roma'da mallarını gereksiz ve faydasız şekilde harcayan müsrif kişilerin fiil ehliyetleri kısıtlıydı. Bu kişilere bir kayyım atanırdı. Aleyhlerine borç doğuran işlemlere bu kayyımın onay vermesi gerekirdi. Haksız fiillerinden sorumlulukları ise tamdı.

3) Akıl hastalığı

Akıl hastalarının hukuki işlem yapması mümkün değildi ve haksız fiillerinden sorumlulukları yoktu. Bunlara kayyum atanırdı. Akıl hastalığının iyileştiği durumlarda, eğer bunu ispat edebilirlerse yaptıkları işlemler geçerli kabul ediliyordu.

4) Kadın olmak

Kadınların fiil ehliyeti kısıtlıydı. Kendi lehlerine olan işleri tek başlarına yapabilirken kendi aleyhlerine olan işlemlere baba egemenliği altında olmayan kadınlar için vasilerinin onay vermesi gerekiyordu.

Somut olayda Silvia ve Lucretia kadın oldukları için fiil ehliyetleri kısıtlıdır. Silvia ayrıca 14 yaşındadır. Roma'da 12 yaşını tamamlamış kızlar ile 14 yaşını bitirmiş erkek çocuklar baliğ küçük olarak kabul ediliyordu. Demek ki Silvia baliğ küçüktür ve bu yüzden de fiil ehliyeti kısıtlıdır. Baba egemenliğinden çıktığı için kendisine bir vasi atanır.

Titius 18 yaşındadır. Roma'da baliğ küçüklerin fiil ehliyetleri önceleri tamdı. Fakat tecrübesizlikleri sebebiyle aldatıldıkları düşüncesiyle 25 yaşından küçük olan baliğ küçükleri kayyum atanmaya başlandı. Zamanla kayyum tayini zorunlu hâle geldi ve bunların da fiil ehliyeti kısıtlanmış oldu. Şu hâlde Titius'un da fiil ehliyeti kısıtlıdır ve kayyum tâyin edilmesi gerekmektedir. Buna göre gerek Lucretia gerekse Silvia ve Titius lehlerine olan işlemleri yapabilirler ancak aleyhlerine sonuç doğuracak işlemleri vasi ya da kayyumun izni ile yapabilirler.

Casius ise 25 yaşını doldurduğu için fiil ehliyeti tamdır.

AÇIKLAMA:

Bu soruda en çok yapılan hatalar şunlardır:

1. Hak ve fiil ehliyeti kavramları karıştırılmıştır. Bu soruda da fiil ehliyetinin şartlarının yanına hak ehliyetinin şartları da yazılmış. Burada da seç-beğen-al mantığı var. Hoca hangisini kabul ederse seçsin puan versin! Ancak bu tür hatalar puan kırılmasına sebep olmaktadır.

2. Bazı öğrenciler fiil ehliyetinin tanımını hiç yapmamış, bazıları ise yanlış yapmış.

3. Fiil ehliyetinin görünümleri ya hiç yazılmamış ya da yanlış veya eksik yazılmış. Böyle olunca bu görünümlere göre fiil ehliyetinin şartları da eksik ya da hatalı yazılmış. Bazı öğrenciler fiil ehliyetine göre kişi gruplarını yazmışlar: Tam ehliyetli, sınırlı ehliyetli, sınırlı ehliyetsiz ve tam ehliyetsiz şeklinde. Soruyu yanlış anlamış olma ihtimallerine binaen bu tür cevaplara da puan verilmiştir. Fakat bunu da yanlış yazanlar var.

4. Yaş gruplarına göre kişilerin ehliyet durumları yanlış tespit edilmiş.

5. Büyük bir çoğunluk tarafından kadınların ve baba egemenliği altında bulunanların fiil ehliyetinin olmadığını yazmış. Oysa hak ehliyeti başka, fiil ehliyeti başka. Ayrıca fiil ehliyetinin hiç olmaması ile kısıtlı olması aynı şey değil. Kadınların kısıtlı da olsa fiil ehliyeti var. Aile evlatlarının hatta kölelerin bile fiil ehliyetleri vardı. Ancak malvarlıkları olmadığı için borçlarından sorumlu tutulamıyorlardı. Ama yaptıkları sözleşmeler geçerliydi ve elde ettikleri şeyler aile babasının veya efendinin olurdu.

6. Bazıları fiil ehliyetinin şartlarını sayarken ayırt etme gücü yerine “akıl sağlığının yerinde olması” diye yazmış. Bu doğru bir ifade değil. Küçük bir çocuğun ayırt etme gücü yoktur. Ama bu çocuğa akıl sağlığı yerinde değil diyemeyiz. Kavramları doğru kullanmak gerekir.

S.3- Silvia, 15 yaşındaki Brütüs’e âşık olmuştur. Silvia’nın annesi ve ağabeyleri Brütüs ile evlenmesine izin vermeyince bir gece Silvia, Brütüs ile kaçmıştır. İki âşık başka bir şehre giderek bir eve yerleşmişler ve etraftaki herkese evli olduklarını söylemişlerdir. Fakat resmi bir evlilik töreni yapılmamıştır.

a) Silvia ve Brütüs’ün evlenme ehliyeti var mıdır? Bu evlilik Roma Hukuku’nda geçerli midir?

CEVAP:

Roma’da yalnızca Romalılar ve Romaluların kendilerine evlenme yetkisi verdiği yabancılar evlenme ehliyetine sahipti. Evlenecek kişilerin ayırt etme gücünün bulunması gerekirdi. Ayrıca evlenecek kişilerin buluğ çağına erişmiş olması gerekiyordu. Buluğ çağı kişinin belirli bir fizyolojik olgunluğa ulaşması anlamına gelirdi. Roma’da buluğ çağına ulaşmış sayılmak için net bir yaş sınırı ilk başlarda koyulamamıştı. Sonraları buluğ çağı kızlar için 12, erkekler için 14 olarak belirlenmişti. Ayrıca evlenecek kişilerin her ikisinin de köle olmaması gerekiyordu. Evli kişilerin ikinci bir evlilik yapması ise mümkün değildi. Yasak derecede hısımların birbirleriyle evlenmeleri de yasaktı.

Roma’da evlenme için bir tören yapılırdı fakat bu törenler evliliğin geçerlik şartı değildi. Bu törenler evlilik kurumuna duyulan saygının bir göstergesiydi. Roma’da geçerli bir evliliğin kurulması için evlenme ehliyetine sahip kişiler arasında evlenme engelleri yoksa ve bu kişiler evlenmek konusunda anlaşmışlarsa geçerli olarak evlenmiş kabul ediliyorlardı. Anlaşma yönündeki iradenin sarıh olarak açıklanması dahi şart değildi. Toplum içinde karı koca gibi görünmek kişilerin evlenme iradesinin, anlaşmasının olduğuna karine teşkil ederdi, bu evlenmenin şekli şartı değildi, evliliğin varlığına bir karineydi.

Somut olayda bütün şartlar sağlanmıştır. Taraflar buluğ çağına ulaşmıştır. Evlenme konusundaki iradelerini de açıklamışlardır. Resmi bir tören yapılmasa da bu kişiler evlidir.

AÇIKLAMA:

Bazı öğrenciler bu soruda yaşları küçük olduğu için evliliğin geçersiz olacağını, babanın veya Casius’un izinin olması gerektiğini söylemiştir. Bazıları ise resmi tören yapılmadığı için evliliğin geçersiz olacağını yazmıştır

b) Evlendikten sonra Silvia’nın hak ve fiil ehliyetinde bir değişiklik olur mu? (Brütüs’ün aile evladı olmadığını varsayarak cevap veriniz).

CEVAP:

Evlilik manuslu ise evlenen kadın daha önce sui iuris olsa bile baba egemenliği altına girerdi. Yani ya kocasının ya da kocasının pater familiasının patria potestasına tabi olurdu. Böylece hak ehliyetini kaybederdi. Manus yapılmamışsa önceki statüsünü devam ettirirdi.

Somut olayda manus yapıldığına ilişkin bir bilgi bulunmamaktadır. Bu durumda aile babasının ölümü ile birlikte sui iuris olan Silvia bu durumunu devam ettirir. Hak ehliyetinde bir değişiklik olmaz. Evlilik ile birlikte fiil ehliyeti de değişmez.

AÇIKLAMA:

Bu soruda manustan hiç bahsedilmeden evlilik ile birlikte Silvia'nın hak ehliyetini kaybedeceği yazılmış. Fiil ehliyetini kaybedeceğini yazanlar da var.

c) Silvia ve Brütüs bir gün bile ayrı kalmadan iki yıl birlikte yaşasalar hak ve fiil ehliyetlerinde bir değişiklik olur muydu, neden ve nasıl? (Brütüs'ün aile evladı olmadığını varsayarak cevap veriniz). Silvia'nın babadan kalma malvarlığı olsaydı bu malvarlığının durumu, evlendikten sonra ne olurdu? İki yıl sonra bu konuda bir değişiklik olur muydu?

CEVAP:

Manusun kurulmasına yarayan belli işlemler vardı. Fakat bu işlemler yapılarak manus kurulmasa bile eğer evlilik kesintisiz olarak en az bir yıl devam etmişse bir çeşit zamanaşımı yoluyla manus kurulmuş oluyordu. Fakat bunun için kadının bir yıl içinde peş peşe üç gün evi terk etmemiş olması gerekiyordu. Bu yüzden manusun kurulmasını istemeyen kadın her yıl üç gün evi terk ediyordu. Somut olayda evlilik iki yıl devam etmiş ve bir gün bile ayrı kalmamışlar denildiğine göre birinci yılın dolmasıyla manus kurulur ve Silvia Brütüs'ün hâkimiyetine girer. Böylece hak ehliyetini kaybeder.

Manus'un kurulmasıyla birlikte kadın, malları üzerindeki hakkını da kaybeder. Malvarlığı kocasına geçer. Manustan önce eşler arasında mal ayrılığı rejimi varken manus ile birlikte bu bir çeşit mal birliğine dönüşüyordu. Kadının mallarından yararlanma ve bunlar üzerinde tasarruf yetkisi kocaya ait oluyordu. Somut olayda da birinci yılın sonunda Silvia, malları üzerindeki hâkimiyetini kaybetmiştir.

AÇIKLAMA:

Bu soruda bir kısım öğrenciler manustan hiç söz etmemiş. Bazılara zamanaşımından bahsetmemiş. Bir kısmı hiçbir şey demeden iki yılın sonunda Silvia'nın Brütüs'ün hâkimiyeti altına gireceğini söylemiş. Dahası, evliliğin geçersiz olduğunu, iki yılın sonunda geçerli hâle geleceğini yazan çok sayıda öğrenci var. Malvarlığı ile ilgili doğru değerlendirmeyi yapanlar ise çok az.

OLAY II- Roma'da gladyatör okulu sahibi olan Antonius, Capua şehrindeki Barcas isimli şahıstan ünü Roma'ya kadar ulaştırmış olan gladyatör Cornelius'u satın almıştır. Anlaşmaya göre Cornelius 15 gün sonra Barcas tarafından Roma'ya getirilerek Antonius'a teslim edilecektir. Para peşin ödenmiştir.

GENEL AÇIKLAMA:

Olayda bir satım sözleşmesi bulunmaktadır. Bu sözleşmenin Roma'da bir rızai sözleşme olduğu, mülkiyetin geçmesi için tasarruf işleminin (mancipatio veya in iuri cessio) yapılması gerektiğinin tespit edilmesi gerekiyordu.

İkinci sorunun ana teması kusurlu sonraki imkânsızlıktır. Bu tespitten sonra kusurlu sonraki imkânsızlığın sonucu yazılmıyordu.

Üçüncü soruda satım sözleşmesinde hasarın intikali meselesi sorulmuştur. Roma'da hasarın kime, hangi şartlarda intikal edeceği yazılmıyordu.

Dördüncü soru ayıpla ilgilidir. Satıcının (Barcas'ın) sorumluluğunun ayıba karşı tekeffül sorumluluğu olduğunun altı çizilmeli ve bunun sonuçları anlatılmıyordu.

Beşinci soruda sorulan husus zapta karşı tekeffül idi. Zapta karşı tekeffülün ne olduğu açıklandıktan sonra bu olayda satıcının sorumluluğu izah edilmeliydi.

Altıncı soru borcun miras yoluyla intikali, sözleşmeden dönme ve alacaklı temerrüdü ile ilgiliydi. Dönmenin ve alacaklı temerrüdünün şartları ile sonuçları açıklanmalıydı.

Fakat bu kurumlara temas eden öğrenci sayısı ne yazık ki çok değildi. Bilindiği üzere gerekçesiz cevaplara puan verilmemektedir. Hiçbir bilgiye, gerekçeye dayanmayan, sokaktan geçen vatandaşın verebileceği tarzda cevapların hiçbir kıymeti yoktur.

Mesela 2. soruya verilen şu cevaba bakalım:

“Antonius, Barcas ’tan borcun (peşin ödediği paranın) ifasını isteyebilir. Barcas ’ın Cornelius ’u arenaya çıkarıp dövüştürme hakkı yoktur. Parayı peşin almıştır ve artık Cornelius kendi zimmetinde değildir. Malın yararını gözetmelidir”.

Böyle bir cevabın alacağı puan sıfırdır. Tıpkı 5. soruya verilen şu cevap gibi:

“İstihkak (rei vindicatio) davası malikin zilyedini kaybetmesi ve haksız zilyede sahip olan kişiden zilyedine sahip olmak istemesinden dolayı açılır. Antonius Barcas ’tan ödediği parayı geri isteyebilir. Çünkü Antonius bunu bilmiyordu ve 3. kişinin iyiniyeti korunur. Paranın iadesi için kendisi aleyhine rei vindicatio açıldığında 2 tarafa da haber verilmesi gerekir”.

Bu cevaptaki yazım hataları ve ifade bozuklukları bir yana, zapttan hiç söz edilmediği görülmektedir. Bu nedenle sonuç olarak alıcının satıcıdan ödediği parayı isteyebileceği doğru olarak yazılmış olsa bile (ki ya ister ya isteyemez yani atsa bile tutma şansı % 50) burada bir zapta karşı tekeffül sorumluluğu olduğu belirtilmezse öğrencinin alacağı puan sıfır olur.

1) Bu sözleşme kurulmuş mudur? Kurulmamışsa neden? Kurulmuş ise Cornelius’un mülkiyeti alıcı Antonius’a geçmiş midir? Geçmemiş ise neden? Geçmişse ne zaman geçmiştir?

CEVAP:

Olayda bir satım sözleşmesi söz konusudur. Roma ’da satım sözleşmesi rızâ akitlerdendi. Yani sözleşmenin kurulabilmesi için tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarının bulunması gerekli ve yeterliydi. Tarafların iradesi sözleşmenin esaslı unsurları (mal ve para) üzerinde uyuşmalıydı. Real akitlerde olduğu gibi malın teslimi gerekmiyordu. Somut olayda tarafların iradesi belli bir bedel karşılığında Cornelius ’un satışı konusunda uyuşmuştur. Bu nedenle sözleşme kurulmuştur.

Satım sözleşmesi borçlandırıcı bir işlemdir. Sözleşmenin yapılması ile birlikte mülkiyet alıcıya geçmez. Mülkiyetin geçmesi için tasarruf işleminin de yapılması gerekir. Roma ’da tasarruf işlemleri; traditio (teslim), mancipatio ve in iure cessio idi. Satılan mal res mancipi ise traditio yetmiyor, mutlaka mancipatio veya in iure cessio işlemlerinden birinin yapılması gerekiyordu. Somut olayda bu işlemlerin yapılmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle mülkiyet geçmemiştir.

AÇIKLAMA:

Bu soruda en çok yapılan hatalar:

- 1. Teslim olmadığı için satım geçersiz.*
- 2. Mülkiyet teslimle geçer, teslim olmadığı için geçmemiştir.*

3. Pek çok öğrenci bu bir satım sözleşmesidir dedikten sonra tarafların anlaşması ile sözleşmenin kurulacağını söylemiş. Bu doğru. Fakat Roma Hukuku sınavında sorulan böyle bir soruda satımın bir rızai akit olduğunu belirtmek gerekir. Zira rızai akitle dışındaki akitle/sözleşmelerin sadece rıza (icap/kabul) ile kurulamayacağını biliyoruz. Bu yüzden taraflar anlaşmış için sözleşme kurulmuştur ifadesi Roma Hukuku söz konusu olunca çok genel ve yüzeysel bir cevap olur.

2) Barcas bu süre zarfında Cornelius'u, Capua'da düzenlenen gladyatör dövüşlerinde arenaya çıkarsa ve Cornelius başka bir gladyatör tarafından öldürülse, Barcas ile Antonius arasındaki borcun ifası bakımından nasıl bir hukukî durum ortaya çıkar? Kim kimden neyi talep edebilir? Borca konu olan edimin niteliğini de yazarak açıklayınız.

Olayda borcun konusu ferdi nitelikleri belirlenmiş olduğundan borç bir parça borcudur. Parça borçlarında edimin imkânsız olması mümkündür. İmkânsızlık sözleşmenin kurulmasından sonra ortaya çıktığı için olayda sonraki kusurlu objektif imkânsızlık söz konusudur. Eğer bu bir kusursuz imkânsızlık olsaydı bir sonraki soruda olduğu gibi satıcının bir sorumluluğu olmayacak, satılanın hasarı alıcıya intikal edecekti. Fakat satıcı imkânsızlığa kusuru ile sebep olduğu için hasar kendi üzerinde kalır.

Sonuç olarak edim, Barcas'ın kusuru ile imkânsız hale geldiği için borç sona ermez ancak edim aynen ifa edilemeyeceği için zararın tazmin edilmesi gerekir. Elbette bu zararın içinde öncelikle ödenen bedel bulunmaktadır. Bu nedenle Antonius, Barcas'tan Cornelius'un bedelinin iade edilmesini talep edebilir.

AÇIKLAMA:

Kusurlu objektif sonraki imkânsızlıktan söz eden çok azdı. Hasar meselesine de pek temas edilmemiş. Satıcının temerrüdünden söz edilmiş ancak teslim süresi dolmadığı için satıcının temerrüdünden değil kusurlu imkânsızlıktan söz etmek gerekir. Pek çok öğrenci, imkânsızlık ve hasardan söz etmeden Barcas'ın kusurlu olduğundan bahisle parayı iade etmesi gerektiğini yazmış. Böyle bir soru sokaktan geçen Ahmet Ağa'ya mikrofon uzatılarak sorulsa o da bu kadar cevabı verebilir diye düşünüyorum.

3) Barcas, 15 günlük süre içinde Cornelius'u teslim etmek için yola çıkarsa, yolda düşman saldırısına uğrasa ve her türlü güvenlik önlemine rağmen Cornelius düşmanlar tarafından öldürülse nasıl bir hukukî durum ortaya çıkar? Barcas aldığı parayı iade etmek zorunda kalır mı, neden?

CEVAP:

Bu durumda imkânsızlık, kusursuz sonraki objektif imkânsızlıktır. Roma'da satım sözleşmesinde satılan mal teslimden önce imkânsız hâle gelirse bu durumda hasardan söz edilirdi. Şayet hasarın ortaya çıkmasında satıcının kusuru yoksa hasar alıcıya yüklenirdi. Yani alıcı teslim almadığı malın parasını ödemek zorunda kalırdı. Ödemişse yaptığı ödemeyi geri isteyemezdi. Bu kural İsviçre ve Türk borçlar kanunlarına da aynı şekilde geçmişti. Ancak haksız bir kural olması sebebiyle eleştiriliyordu. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu ile bu yanlış düzeltilmiş ve taşınırlarda hasarın zilyetliğin devri taşınmazlarda ise tescil ile birlikte alıcıya intikal edeceği kuralı benimsenmiştir.

Somut olayda edimin imkansızlığı, Barcas'ın kusurundan kaynaklanmamıştır. Bu durumda borç sona erer. Hasar alıcının üzerinde kalır ve Antonius ödediği parayı geri isteyemez.

AÇIKLAMA:

En çok yapılan hatalar ve eksiklikler:

1. *Hasardan söz edilmemesi*

2. *Kusursuz sonraki imkânsızlıktan söz edilmemesi*

3. *Büyük bir çoğunluk sadece satıcının kusuru olmadığı, her türlü tedbiri aldığı için sorumlu olmayacağını yazmış. Oysa aynı durum bugün söz konusu olsaydı satıcı zilyetliğin devri (mesela teslim) anına kadar her türlü tedbiri alsın ve hiçbir kusuru olmasa bile kural olarak hasara kendisini katlanacaktı. Demek ki kusurlu ya da kusursuz olmak sorumluluktan kurtulmak için tek başına yeterli olmuyor. Önemli olan bu kusur ya da kusursuzluk hâline kanunun hangi sonucu bağladığı.*

4) Barcas 15 gün içinde Cornelius'u Antonius'a teslim etse, fakat Cornelius'un teslimden önce ölümcül bir hastalığının olduğu, bir daha asla dövüşmeyeceği anlaşılrsa, nasıl bir hukukî durum ortaya çıkardı? Böyle bir durumda satıcının alıcıya karşı ne gibi bir sorumluluğu olur, satıcıdan hangi süreler içinde hangi davalar ile neleri talep edebilirdi?

CEVAP:

Böyle bir durumda satılanın ayıbından söz edilir. Ayıptan söz edebilmek için satılanın ya lüzumlu vasıflarında veya zikir ve vaat edilen hususlarında bir eksikliğin bulunması ve bu eksikliğin sözleşme kurulmadan önce, en geç kurulduğu anda mevcut olması gerekir. Somut olayda gladyatör olarak satın alınan köle bir daha dövüşmeyecek kadar hasta ise hem lüzumlu vasıflarında hem de zikir ve vaat edilen hususlarda eksiklik vardır. Öte yandan ayıp sonradan ortaya çıksa bile sözleşme kurulduğunda kölenin hasta olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle somut olayda satılan köle ayıplıdır.

Satılan mal ayıplı ise satıcının ayıba karşı tekeffül sorumluluğu söz konusu olur.

Satılanın ayıplı olması durumunda Roma Hukukunda aedilis curulisler alıcıya iki hak tanımışlardı. Buna göre alıcı;

1) *Actio redhibitoria davası ile 6 ay içinde sözleşmeden dönebilir, malı iade edip verdiklerini geri alabilirdi.*

Veya;

2) *Actio quanti minoris veya aestimatoria davaları ile bedelden indirim talep edebilir. Bu davanın 1 yıl içinde açılması gerekirdi.*

3) *Sonraki dönemlerde actio empti davası ile de ayıp nedeniyle uğradığı zararların tazmin edilmesini talep edebileceği kabul edildi.*

Şu hâlde somut olayda da Antonius bu yollardan birine müracaat edebilir.

AÇIKLAMA:

En çok yapılan hata ve eksiklikler:

Ayıptan söz edilmemiş, Bazıları ayıptan söz ederken yanlış kavramlar kullanmış. Mesela; “ayıplanma davası” “ayıba karşı tekerrür” “tefekkül sorumluluğu” “alacağa karşı tekeffül” gibi...

Davalar eksik ya da yanlış yazılmış veya hiç yazılmamış. Süreler hatalı yazılmış.

5) Barcas 15 gün içinde Cornelius’u sağ salim teslim etse fakat bir ay sonra Horatius isimli şahıs bu gladyatörün aslında kendisine ait olduğunu iddia ederek Antonius aleyhine rei vindicatio davası açsa ve kazansa nasıl bir hukukî durum ortaya çıkar. Antonius, Barcas’tan ödediği paranın iadesini isteyebilir mi? Cevabınız hayır ise neden? Evet ise, paranın iadesini isteyebilmesi için kendisi aleyhine rei vindicatio açıldığında ne yapması gerekir?

Roma Hukukunda satıcının borcu malı teslim etme, mülkiyeti nakil muamelelerini yapma ve malın rahat zilyetliğini alıcıya temin etme idi. Şayet satıcı malik değilse, mülkiyeti nakil muameleleri yapılsa bile, Roma Hukukunda geçerli olan “kimse sahibi olduğu haktan daha fazlasını başkasına devredemez” kuralı gereğince mülkiyet alıcıya geçmiyordu. Bu durumda mal teslim edildikten sonra üstün hak sahibi üçüncü kişi tarafından alıcı aleyhine bir dava açılır ve mal alıcının elinden alınır veya malı rahat bir şekilde kullanması engellenirse zapttan söz edilirdi. Eğer üçüncü kişi bir mülkiyet iddiası ile dava açar (rei vindicatio) ve malın maliki olduğunu ispat ederek alıcının elinden alırsa tam zapttan, sınırlı aynî hak ileri sürerek malı rahat bir şekilde kullanmasına engel olursa kısmî zapttan söz edilirdi. Böyle bir durumda belli şartlar altında satıcının alıcıya karşı zapta karşı tekeffül sorumluluğu doğardı. Aynı sorumluluk bugün de vardır.

Satıcının zapta karşı tekeffül sorumluluğunun doğabilmesi için ilk zamanlar malın mancipatio ile devredilmiş olması gerekiyordu. Bu durumda alıcı satıcıya karşı actio auctoritas adı verilen davayı açardı. Zamanla stipulatio ile verilen garantiler yeterli sayıldı. Bu durumda stipulatioidan doğan actio ex stipulati ile malın bedeli veya iki katı istenebiliyordu. Nihayet satım sözleşmesinden doğan actio empti davasının açılabilceği ve bu dava ile satıcının hüsnüniyet gereği yapması veya vermesi gereken her şeyin talep edilebileceği kabul edildi. Fakat bu davaları açabilmesi için alıcının, zapt tehlikesini yani aleyhine açılan davayı (somut olayda Horatius’un açtığı rei vindicatio’yu) alıcının (somut olayda Antonius’un) satıcıya (Barcas’a) haber vermesi gerekiyordu. Bu ihbar üzerine satıcı ya davayı üzerine almak veya davada alıcıya yardım etmek zorundaydı. Eğer bunları yapmazsa veya yaptığı hâlde dava kaybedilirse alıcıya karşı sorumlu olurdu.

Tam zapt hâlinde sözleşme ortadan kalkacağı için alıcı satıcıdan bazen ödediği bedeli bazen de iki katını (actio empti açılmışsa hüsnüniyet gereği talep edebileceği her şeyi) talep edebilirdi.

Somut olayda mancipatio yapılmamıştır. Stipulatio yapıp yapılmadığına ilişkin bir bilgi de yoktur. Bu durumda eski dönemlerde alıcı satıcıdan bir şey talep edemezken sonraki dönemlerde actio empti davasını açma imkânına sahiptir.

AÇIKLAMA:

Başta da ifade edildiği gibi bu soruya cevap veren öğrencilerin çoğu zapttan hiç söz etmemiş. Bazıları tek kelime ile zapt vardır demiş. Önemli bir kesim alıcının iyi niyetli olması sebebiyle satıcının sorumlu olacağını yazmış. Ama daha büyük bir çoğunluk rei vindicatio davasını anlatarak Horatius’un Antonius’tan köleyi alıp alamayacağını izah etmiş. Oysa olayda zaten

Horatius'un davayı açıp kazandığı yazıyor. Yani sorulan bu değil, köle zapt edildikten sonra alıcının satıcıdan hangi hükümlere göre neleri talep edebileceğidir.

6) Cornelius teslim edilmeden önce Antonius ölse, geride tek mirasçısı olarak kızı Julia kalsa, gladyatör dövüşlerinden nefret eden, bunu insan haklarına aykırı bulan Julia, Cornelius'u teslim almayı parayı geri almak istese bunu yapabilir mi? Julia Cornelius'u teslim almazsa nasıl bir hukukî durum ortaya çıkar? Bu durumda Barcas ne yapabilir?

Antonius'un ölümü onun borcunu sona erdirmez. Çünkü onun borcu para borcudur. Para borçları maddî edim olduğu için mirasçılara geçer. Alacak da aynı şekilde mirasçıya intikal eder. Tek mirasçı Julia olduğuna göre bu sözleşmeden doğan borç ve alacak Julia'ya geçmiştir.

Olaydan anlaşıldığına göre köleni parası Antonius tarafından Barcas'a ödenmiştir. Bu durumda Julia'nın borcu bulunmamaktadır. Bilakis alacak kölenin teslimini isteme konusunda bir alacağı vardır. Ancak Julia köleyi teslim almak istememekte, sözleşmeden dönerek bedelin iadesini talep etmeyi düşünmektedir.

Sözleşmeden dönebilmek için ya sözleşme ile dönme hakkı tanınmalı veya bu hak kanun tarafından tanınmış olmalıdır. Mesela satıcının temerrüde düşmesi veya ayıplı mal teslim etmesi hâlinde bu hak kanun tarafından tanınır. Olayda sözleşme ile böyle bir hakkın tanınmadığı anlaşılmaktadır. Kanundan doğan bir dönme hakkından da söz edilemez. Julia, insan haklarına aykırı bulunduğu için gladyatör dövüşlerinden hoşlanmamakta ve bu yüzden sözleşmeden dönmek istemektedir. Oysa o günkü anlayışa göre gladyatör dövüşleri meşru ve hukuka uygundur. Roma Hukuku böyle bir dönme sebebi öngörmemiştir. Bu durumda Julia köleyi teslim almak durumundadır. Eğer kaçınacak olursa alacaklı temerrüdüne düşer. Bu ihtimalde borç sona ermez. Ancak borçlu edimi tevdi ederek borcundan kurtulabilir. Bugünkü hukukumuzda edim hâkim kararı ile hâkimin göstereceği yere tevdi edilir. Roma Hukukunda ise resmî veya özel bir yere mesela resmî bir memura, bir mabede veya magistranın tayin edeceği yere tevdi edebilirdi. Somut olayda tevdi edilecek şey bir gladyatör olduğuna göre Barcas'ın yapabileceği en doğru şey mayistraya müracaat ederek tevdi yeri tayin ettirmektir.

AÇIKLAMA:

Bu soruda dönmeye ve alacaklı temerrüdüne temas eden öğrenci sayısı az olduğu gibi alacaklı yerine alıcı temerrüdü diyenler ve sadece temerrütten söz edip sonuçlarını açıklamayanlar da olmuştur. Bazıları borçlu temerrüdünden söz etmiş, bazıları da Julia'ya yol göstererek köleyi azat etmesini söylemiştir.

METİN SORUSU:

Roma Hukuku'nun bugün dahi örnek alınabilecek kurumlarından ya da özelliklerinden iki tanesini yazarak, varsa Türk Hukuku'ndaki karşılıkları ile de mukayese ederek açıklayınız.

Bu soru bir yorum sorusudur. Öğrencilerin Roma Hukukunu ne ölçüde kavradıklarını, Roma Hukukunu bugünkü hukukumuz ile ne ölçüde bağdaştırabildiklerini, nasıl bir bakış açısıyla kurumları değerlendirdiklerini görebilmek amacıyla sorulmuş ucu açık bir sorudur. Ancak bu soruda dikkat edilirse örnek alınabilecek kurumlar sorulmuştur. Roma'dan günümüze intikal eden kurumlar değil! Örnek alınabilecek kurumun deyince "keşke bugün de olsa" diyebileceğimiz kurumlar akla gelir. Mesela tahkim kurumu, davaların hızlı görülmesi, hukukun yavaş yavaş değişip gelişmesi, bazı konularda verilen para cezaları özellikle bazı

haksız fiil benzerleri gibi. Ama pek çok öğrenci Roma'daki bazı kurumları günümüzdekilerle karşılaştırma yoluna gitmiştir. Mesela censorluk nüfus memurluğu ile aedilis curulislik zabıtayla karşılaştırılmıştır.

Bazıları ise ayıba karşı tekeffül hükümlerini örnek vermiştir. Oysa ayıba karşı tekeffül hükümleri ilk defa Romalılar tarafından konulsa da bugün daha ileri hükümler bulunmaktadır. Her şeyden önce ayıp hâlinde Roma'da alıcıya iki hak tanınırken bugün dört hak tanınmaktadır. Bu nedenle Roma'nın ayıp hükümlerinin örnek alınacak bir yönü bulunmamaktadır.

SONUÇ:

Öğrencilerimizden 1,5 saatlik süre içerisinde elbette bu kadar ayrıntılı cevaplar vermesi beklenmemektedir. Önemli olan işin özünü, esasını kavramış olmaktır. Bu nedenle doğru tespitleri yapabienlere puan verilmiştir. Fakat bazı öğrencilerin hiçbir hukukî gerekçe yazmadan hiçbir hukukî müesseseden söz etmeden sayfalar dolusu yazdığı görülmüştür. Her şey bir yana, hak ve fiil ehliyeti ile ilgili sorulara yanlış ve eksik cevap verilmesi kabul edilemez. Zira bu konular hukukun en temel konularıdır. Ancak başta medenî hukuk olmak üzere pek çok derste anlatılan fiil ehliyetini, Roma Hukuku şöyle dursun Türk Hukuku bakımından bile doğru yazamayanlar ne yazık ki az değil! Bu öğrenciler tahmin edileceği üzere diğer sorularda da eksik, hatalı ve neredeyse bomboş diyebileceğimiz cevaplar vermiştir. Özellikle bu dersi alttan alan üçüncü dördüncü sınıf öğrencilerinin hak ve fiil ehliyeti konusunda hata yapmaları kabul edilemez.

Umarım yapmış olduğumuz bu değerlendirmeler faydalı olur ve bütünlemede benzer hatalar yapılmaz.

Bütünlemeye kalan öğrencilerime şimdiden başarılar diliyorum.

NOT: Bütünlemede final gibi olacaktır. Bütünlemede daha kolay sormak gibi bir alışkanlığım bulunmamaktadır.

Prof. Dr. Şahin AKINCI